

Виктор Юго

КЛЕТНИЦИТЕ

София, 2021

Victor Hugo
LES MISÉRABLES, 1862

На корицата: портрет на Виктор Юго, художник Петър Станимиров

© Издателство „Изток-Запад“, 2021

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Лилия Сталева, превод, 2021

© Петър Станимиров, художник на корицата, 2021

ISBN 978-619-01-0833-7

Виктор Юго

КЛЕТНИЦИТЕ

Превод от френски

Лилия Сталева

КОЛЕКЦИЯ „ВЪРХОВЕ“

1. ДЖЕЙМС ДЖОЙС • Одисей
2. ХАНС ЯКОБ ГРИМЕЛСХАУЗЕН • Приключенията на Симплицисимус
3. ДАНИЪЛ ДЕФО • Робинзон Крузо
4. АРТЪР КОНАН ДОЙЛ • Три романа с Шерлок Холмс
5. ДЖОНАТАН СУИФТ • Пътешествията на Гъливер
6. ЧАРАЗ ДИКЕНС • Големите надежди
7. ХЪРМАН МЕЛВИЛ • Моби Дик
8. РОБЪРТ ЛУИС СТИВЪНСЪН • Избрано
9. АЛФОНС ДОДЕ • Дребосъчето
10. СТЕНДАЛ • Червено и черно
11. АЛЕКСАНДЪР ДЮМА • Граф Монте Кристо, т. 1 и 2
12. МАРК ТВЕН • Принцът и просякът.
Приключенията на Хъкълбери Фин
13. ЕДГАР АЛАН ПО • Историята на Артър Гордън Пим
14. ЧАРАЗ ДИКЕНС • Коледна песен
15. ДЖОВАНИ БОКАЧО • Декамерон
16. ФРАНЦ КАФКА • Процесът
Присъдата. Новели и разкази
17. МИГЕЛ ДЕ СЕРВАНТЕС • Знаменитият идалго дон Кихот
де Ла Манча, т. 1 и 2
18. РОБЕРТ ЩИЛМАРК • Наследникът от Калкута
19. НИКОЛАЙ ГОГОЛ • Мъртви души
Петербургски повести
Из „Миргород“
20. ТОМАС ХАРДИ • Усекски истории и други разкази
21. ГУСТАВ МАЙРИНК • Голем. Белият доминиканец
22. ХАРИЕТ БИЧЪР СТОУ • Чичо Томовата колиба
23. ЖУЛ ВЕРН • Капитан Немо
24. ДЪНСЕЙНИ, ЛЪВКРАФТ, ХОДЖСЪН • Бащите на ужаса
25. АНДРЕЙ ПЛАТОНОВ • Избрано. Том 1
26. РОБЪРТ ХАУЪРД • Конан. Том 1 и 2
27. АНТОАН ДЪО СЕНТ-ЕКЗЮПЕРИ • Романи
28. БРАМ СТОКЪР • Градината на злото
29. ЕДГАР РАЙС БЪРОУЗ • Тарзан. Том 1
30. ВИКТОР ЮГО • Човекът, който се смее
31. ШАРЛ ДЕ КОСТЕР • Тил Уленшпигел
32. БРАТЯ ГРИМ • Немски сказания
33. УИЛКИ КОЛИНС • Жената в бяло
34. ЯН ПОТОЦКИ • Ръкопис, намерен в Сарагоса
35. АЛЕКСАНДЪР ГРИН • Тайнствени истории
36. УОШИНГТЪН ЪРВИНГ • Дяволът и Том Уокър
37. ХЕНРИ ДЖЕЙМС • Портрет на една дама
38. О. ХЕНРИ • Квадратурата на кръга
39. ЖАН ДЪО ЛАФОНТЕН • Басни
40. АНДРЕЙ ПЛАТОНОВ • Чевенгур. Изкопът. Том 2
41. ВИКТОР ЮГО • Клетниците

СЪДЪРЖАНИЕ

За Виктор Юго и „Клетниците“ (Лилия Сталева).....	11
---	----

ФАНТИН

I Господин Мириел	19
II Господин Мириел се превръща в монсеньор Биенвеню	20
III Единство на думи и дела	22
IV Кому беше поверил охраната на своя дом	24
V По мръкнало след цял ден ходене	26
VI Героизмът на безропотното подчинение	29
VII Жан Валжан.....	31
VIII Дълбините на отчаянието	34
IX Нови огорчения	36
X Какво прави той	37
XI Епископът на работа	39
XII Малкия Жерве	41
XIII Една весела шега.....	45
XIV Среща на две майки.....	47
XV Набързо скициран портрет на две съмнителни личности.....	50
XVI Чучулигата.....	51
XVII Как преуспя производството на изделия от черно стъкло.....	53
XVIII Чичо Мадлен	54
XIX Господин кметът.....	55
XX Бледи светкавици на небосклона.....	56
XXI Дядо Фошьован.....	59
XXII Госпожа Викторен изразходва трийсет и пет франка в защита на морала	61
XXIII Безделието на господин Баматабоа	65
XXIV Разрешаване на няколко въпроса от обсега на градската полиция.....	67

XXV	Кратък отдих.....	72
XXVI	Как Жан става Шан.....	74
XXVII	Прозорливостта на чичо Скофлер.....	77
XXVIII	Тревожна съвест.....	79
XXIX	Превъплъщения на страданията в съня ни.....	83
XXX	Лисица му минава път.....	85
XXXI	Място, където се оформят убеждения.....	89
XXXII	Системата на отричане.....	91
XXXIII	Шанматийо не знае вече на какво да се чуди.....	94
XXXIV	В какво огледало вижда косите си господин Мадлен.....	96
XXXV	Фантин щастлива.....	97
XXXVI	Жавер доволен.....	99
XXXVII	Властта встъпва наново в законните си права.....	100

КОЗЕТ

I	Угомон.....	104
II	18 юни 1815 г.	106
III	Буквата „А“.....	107
IV	Четири часа следобед.....	108
V	Наполеон в добро настроение.....	109
VI	Императорът пита нещо водача Лакост.....	110
VII	Изневиделица неслука.....	111
VIII	Платото Мон-сен-Жан.....	113
IX	Лош водач на Наполеон, добър водач на Блюхер.....	114
X	Гвардията.....	115
XI	Катастрофата.....	116
XII	Бойното поле нощем.....	117
XIII	Номер 24601 става номер 9430.....	119
XIV	Проблемът за водата в Монфермей.....	121
XV	Два завършени портрета.....	123
XVI	Вино за хората, вода за конете.....	125
XVII	Съвсем сама.....	127
XVIII	Колко неприятно е да пуснеш в къщата си голтак, който може да се окаже богаташ.....	130
XIX	Тенардие на работа.....	136

XX Плевникът на Горбо	140
XXI От две слети злочестини се ражда щастие	142
XXII Наблюденията на бабичката	144
XXIII Изгъркулената петфранкова монета	145
XXIV Стратегически криволичения	147
XXV Начинание, неосъществимо при газово осветление.....	150
XXVI Загадка	152
XXVII Човекът с хлопатарката	154
XXVIII Как може да се влезе в манастира.....	156
XXIX Дядо Фошълван затруднен.....	158
XXX Всеки би казал, че Жан Валжан е чел Остин Кастилехо.....	159
XXXI Не е достатъчно да си пияница, за да се изплъзнеш от смъртта.....	160
XXXII Отшелничество	164

МАРИУС

I Дете.....	166
II Малко история	168
III Гаменът би намерил мястото си сред индийските касти	169
IV Малкият Гаврош.....	171
V Деветдесет лазарника и трийсет и два зъба.....	174
VI Един кървав призрак от онова време	175
VII Как една сутрешна литургия може да ви направи революционер	178
VIII Последници от срещата с един църковен настоятел.....	179
IX Мрамор и гранит.....	181
X Дружество, което едва не стана историческо	183
XI Надгробно слово от Легл над професор Блондо	185
XII Изненади за Мариус	188
XIII В затруднение.....	191
XIV Мариус в нищета.....	192
XV Мариус израснал.....	193
XVI Среща на две звезди	194
XVII Въздействието на пролетта	196
XVIII Началото на тежка болест	197
XIX Затъмнение	199
XX Рудници и рудокопачи.....	201

XXI	Бабе, Устатия, Грошаря и Монпарнас	203
XXII	Находка.....	205
XXIII	Роза в нищетата	207
XXIV	Благословената шпионка	211
XXV	Човекът хищник в бърлогата си	212
XXVI	Лъч в бърлогата	214
XXVII	Нищетата подава ръка на скръбта.....	216
XXVIII	Срещнат ли се двама насаме в затънтено място, едва ли водят безобиден разговор.....	219
XXIX	Полицай дава пистолет на адвокат	220
XXX	Не е зле да се наблюдават тъмните ъгли	223
XXXI	Винаги трябва най-напред да се задържат пострадалите	229

ИДИЛИЯТА НА УЛИЦА „ПЛЮМЕ“ И ЕПОПЕЯТА НА УЛИЦА „СЕН-ДЪОНИ“

I	Добре скроено.....	232
II	Чучулигина поляна	235
III	Видението на дядо Мабьоф	237
IV	Видението на Мариус.....	239
V	Тайнствената къща	241
VI	Външна рана, вътрешно изцеление	244
VII	Леля Плутарх обяснява без затруднение всяко явление.....	245
VIII	Страховете на Козет	249
IX	Сърцето под камъка	251
X	Лошата шега на вятъра	254
XI	Перипетиите на бягството.....	261
XII	Безоблачно щастие	265
XIII	Първи сенки	266
XIV	„Каб“ значи на жаргон „лая“	267
XV	Мариус стъпва на земята и дава адреса си на Козет	271
XVI	Старческо сърце в стълкновение с младежко.....	273
XVII	Жан Валжан.....	276
XVIII	Мариус.....	278
XIX	Господин Мабьоф	280
XX	Външната страна на въпроса	282

XXI	Едно погребение – повод за възраждане	285
XXII	Някогашните смутове	288
XXIII	Особеност на Париж	289
XXIV	Малко пояснение относно произхода на поезията на Гаврош	290
XXV	Гаврош на поход	292
XXVI	Справедливото възмущение на един бръснар	293
XXVII	Детето се учудва на стареца	294
XXVIII	Старецът	295
XXIX	История на „Коринт“ от основаването му	298
XXX	Играчка-плачка	300
XXXI	Опит да се утеши вдовицата Юшлу	302
XXXII	Подготовка	304
XXXIII	Присъединилият се по пътя мъж	305
XXXIV	От улица „Плюме“ до квартал „Сен-Дьони“	307
XXXV	Последният предел	309
XXXVI	Знамето. Действие първо	310
XXXVII	Знамето. Действие второ	312
XXXVIII	Буренцето с барут	314
XXXIX	Агонията на смъртта след агонията на живота	316
XL	Гаврош изчислява дълбокомислено разстоянията	319
XLI	Попивка-бъбривка	321
XLII	Гаврош – враг на светлината	323
XLIII	Докато Тусен и Козет спят	325
XLIV	Гаврош се престаравя	326

ЖАН ВАЛЖАН

I	Развиделява се, но барикадата помръква	330
II	Петима по-малко срещу един повече	332
III	Положението се усложнява	333
IV	Артилеристите показват, че с тях шега не бива	334
V	Изстрел, който попада винаги в целта, но не убива никого	336
VI	Гаврош на улицата	338
VII	Как братчето става баща	341
VIII	Хищник, превърнат в жертва	343
IX	Отмъщението на Жан Валжан	345

X Героите.....	346
XI Пленник.....	349
XII Парижката клоака и нейните изненади.....	351
XIII Пояснение.....	353
XIV Неотлъчно следен.....	354
XV Пропадането.....	356
XVI Парче от скъсаната дреха.....	358
XVII Един познавач смята Мариус за мъртъв.....	360
XVIII Завръщането на блудния син.....	362
XIX Непокколебимият разколебан.....	363
XX Дядото.....	364
XXI Жавер излиза от релсите.....	366
XXII Едва излязъл от гражданската война, Мариус се готви за домашна война.....	368
XXIII Мариус щурмува.....	370
XXIV Госпожица Жилнорман не вижда нищо лошо в това, че господин Фошльован влиза с пакет под мишница.....	372
XXV Вложете си по-добре парите в гората, отколкото у някой нотариус.....	374
XXVI Двама души, пропаднали вдън земя.....	377
XXVII 16 февруари 1833 г.	379
XXVIII Жан Валжан е все още с превързана ръка.....	381
XXIX Неразделното.....	381
XXX Будна съвест.....	383
XXXI Последната глътка от горчивата чаша.....	386
XXXII Въпросителни в разкритата тайна.....	390
XXXIII Долната стая.....	392
XXXIV Още няколко стъпки на отдалечение.....	394
XXXV Те си спомнят за градината на улица „Плюме“.....	396
XXXVI Привличане и отблъскване.....	398
XXXVII Милост към нещастните, снизхождение към щастливите.....	399
XXXVIII Последни мъждукания на останалата без масло лампа.....	401
XXXIX Бутилка чернило, която служи само за избелване.....	402
XL Нош, зад която просветва ден.....	408

II

ГОСПОДИН МИРИЕЛ СЕ ПРЕВРЪЩА В МОНСЕНЬОР БИЕНВЕНЮ

Епископският дворец в Дин беше в съседство с болницата. Той представляваше обширна и хубава каменна сграда, истинско благородническо жилище. Всичко в него беше величествено; и покоите на епископа, и салоните, и широкият параден вход със сводести галерии, и засадената с великолепни дървета градина.

Болницата беше тясна и ниска едноетажна постройка с малка градина.

Три дни след пристигането си епископът посети болницата и веднага след това покани управителя да отиде при него в епископския дворец.

– Господин управителю, колко болни имате в момента?

– Двайсет и шест, Ваше Преосвещенство.

– И аз ги преброих толкова.

– Леглата – додаде управителят – са много нагъсто и въздухът бързо се спарва.

– Сигурно е така.

– Освен това, когато грейне слънце, градината е много малка и не може да побере болните, които са на оздравяване. А когато върлуват епидемии, постъпват стотици болни и просто се чудим къде да ги денем. Но нищо не може да се направи, трябва да се примирим.

Разговорът се водеше в обширната трапезария на епископа.

– Колко легла биха могли да се поберат според вас в тази зала, господине?

– В трапезарията на Ваше Преосвещенство? – възкликна смаян управителят.

Епископът оглеждаше залата и сякаш я размерваше.

– Най-малко двайсет легла – промълви той, сякаш говореше на себе си, а след това повиши глас: – Вижте какво ще ви кажа, господин управителю. Очевидно е станала грешка. Вие сте се натъпкали двайсет и шест души в пет-шест малки стаячки, а ние трима се ширим в дворец за шейсет. Вие сте заели моето жилище, а аз вашето. Върнете ми моя дом и разполагайте с тоя.

На следващия ден двайсет и шестимата болни бяха настанени в епископския дворец, а епископът се пресели в болницата.

Господин Мириел получаваше от държавната заплата петнайсет хиляди франка. В същия ден, когато се настани в бившата болница, той веднъж завинаги разпреде-

ли тази сума между учебните, благотворителните заведения и бедните от енорията си, като остави за собствените си нужди само хиляда ливри. През цялото време, докато беше дински епископ, той не направи никакви изменения в бюджета си.

Съгласно обичая епископските послания и нареждания носеха всички кръщелни имена на епископа. Водени от неосъзнатата си обич към него, бедните от този край бяха избрали измежду имената му онова, което според тях най-много му подходеше, и го наричаха монсеньор Биенвеню („добре дошъл, желан гост“). Ние ще последваме примера им и ще го наричаме така при случай. Впрочем това име му се нравеше.

– Обичам го – казваше той. – „Биенвеню“ смекчава „монсеньор“.

III

ЕДИНСТВО НА ДУМИ И ДЕЛА

Доброволната оскъдица, в която живееше динският епископ, би била поучителна гледка за всеки. Трапезата му беше съвсем скромна. Ръжен хляб и мляко беше всекидневната му закуска. Спеше малко и посвещаваше цялото си време на задълженията си като епископ, на грижи за бедните и болните, а малкото свободни часове, които му оставаха, прекарваше в четене или обръщаше земята в градината си. И двете занимания носеха за него едно и също название: градинарство.

– И умът е градина – казваше той.

По пладне обядваше. Обедът му не се различаваше от закуската.

Монсеньор Биенвеню рязко се отличаваше от другите епископи, а и от повечето кюрета, които се стремяха към охолно и безгрижно съществуване и изпълняваха съвсем формално задълженията си към Църквата и хората.

Наскоро след назначаването му за епископ бе поканен да вземе участие в свикания в Париж синод на епископите от Франция и Италия. Но той участва само в едно заседание. Епископ на планинска епархия, живеещ в непосредствена близост с природата, сред селска простота и лишения, той, изглежда, донасяше между тези знатни особи известни идеи, които променяха температурата на събранието. Прекалено скоро се завърна в Дин. Когато го запитаха за причината, той отговори:

– Пречех им. Вкарвах външен въздух. Действах им като отворена врата.

Друг път каза:

– Защо се чудите? Всички онези преподобия са князе. А аз съм беден селски епископ.

Истината е, че той не им се беше харесал. Между многото чудатости, които им беше наговорил, една вечер той бе заявил в дома на един от най-знатните си колеги:

– Какви прекрасни стенни часовници! Какви чудни килими! Какви скъпи ливреи! Това навярно много ви гнети. За нищо на света не бих желал да притежавам целия този разкош, който постоянно ще крещи в ухото ми: „Има хора, които гледат! Има хора, които студуват! Има сиромаси! Има сиромаси!“

Истина е, че разкошът при духовниците е нещо нередно. Охолен свещеник, та това противоречи на логиката. Свещеникът трябва да остане близо до бедните. Може ли денонощно да си в допир със злочестини, бедствия и немотия, без по теб

да се полепи поне мъничко от тази свещена нищета, както при работа се покриваш с прах? Първото доказателство за наличие на милосърдие у свещеника и преди всичко у епископа е бедността.

Така навярно мислеше динският епископ.

Той носеше със себе си празнично настроение. Присъствието му сякаш пръскаше топлина и светлина. Когато имаше пари, посещаваше бедните; свършеше ли ги, отиваше при богатите.

IV

КОМУ БЕШЕ ПОВЕРИЛ ОХРАНАТА НА СВОЯ ДОМ

Както вече казахме, домът се състоеше от партер и един етаж. Двете жени заемаха първия етаж. Епископът живееше в партера. Първата стая, в която се влизаше направо от улицата, беше трапезария. Втората му служеше за спалня, а третата беше молитвена. Там, в затворена ниша, имаше легло за гости. Всички стаи бяха извънредно скромно мобилирани само с най-необходимото.

Дойдеха ли повече гости, трябваше да пренасят столовете от цялата къща, а станеха ли дванайсет, епископът оставаше прав до камината, за да спаси положението.

Поддържано от двете жени, жилището беше много чисто – единственият разкош, който допускаше епископът.

– Чистотата не отнема нищо на бедните – шегуваше се той.

Трябва да признаем обаче, че беше наследил от родителите си шест сребърни прибора с голяма супена лъжица, които блестяха великолепно върху грубата лена на покривка и радваха очите на госпожа Маглоар. И понеже се стараем да изобразим динския епископ точно такъв, какъвто беше, трябва да добавим, че неведнъж му се случваше да каже:

– Мъчно бих се разделил със сребърните си прибори.

Освен приборите той беше наследил от една леля и два масивни сребърни свещника. В тях бяха втъкнати восъчни свещи и обикновено стояха върху камината в трапезарията. Но когато имаха гости, госпожа Маглоар ги запалваше и ги слагаше върху масата.

В спалнята на епископа над леглото му имаше долапче в стената, в което всяка вечер госпожа Маглоар прибираше сребърните прибори и голямата лъжица. Трябва да прибавим обаче, че долапчето никога не се заключваше.

Нито една врата в къщата не се затваряше с ключ. Вратата на трапезарията, която извеждаше право на площада, имаше по-рано ключалка и резе, но епископът нареди да ги изкъртят и сега вратата се затваряше денем и нощем само с мандало, което всеки можеше да вдигне и да влезе. Отначало двете жени много се страхуваха от тази вечно отворена врата.

Колкото до епископа, той казваше по този повод:

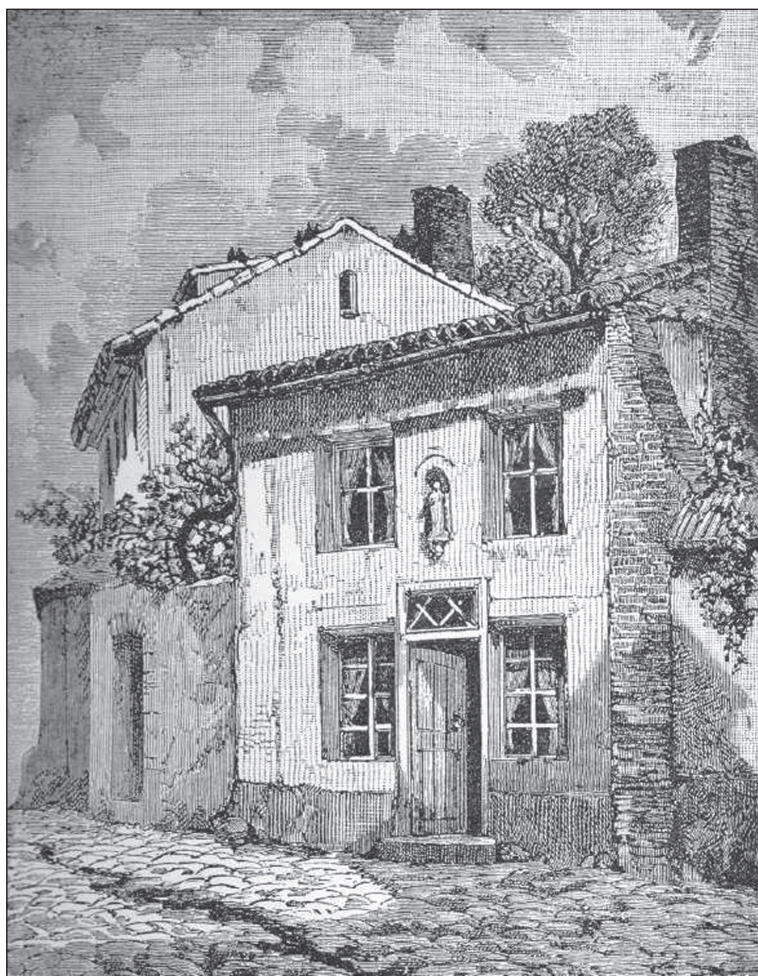
– Вратата на лекаря никога не трябва да бъде затворена, а вратата на свещеника винаги трябва да бъде отворена.

Нали долавяте тънката разлика?

В полето на една от любимите си книги беше писал: „Не искай да узнаеш името на човека, който ти иска убежище. От убежище се нуждае най-често онзи, който се смущава от името си.“

Веднъж един свещеник, може би подбуден от госпожа Маглоар, го попита не се ли опасява, че в тъй слабо охранявания му дом може да му се случи нещо неприятно; монсеньор Биенвеню отговори:

– Доверието в хората е най-добрият ключар.

Домът на господин Мириел (Густав Брийон)